

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Tvåspråkiga barns förutsättningar i förskolan

Mariam Aprim

Inriktning/specialisering/ LAU390

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Signe Bremer

Rapportnummer: HT11-1120-8

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Tvåspråkiga barns förutsättningar i förskolan

Författare: Mariam Aprim

Termin och år: Ht 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen, Göteborgs Universitet

Handledare: Bengt Jacobsson

Examinator: Signe Bremer

Rapportnummer: HT11-1120-8

Nyckelord: tvåspråkighet, modersmålspedagogik, sociokulturella perspektivet, identitet, språkutveckling.

Syftet

Syftet med min studie är att ta reda på hur fem förskolor/pedagoger tillgodoser tvåspråkiga barn någon form av stöd för modersmålet. Jag vill också ta reda på vad dem har för inställning till tvåspråkighet, ifall det är en tillgång eller ett hinder.

Huvudfråga

Jag har valt att förhålla mig till följande frågeställningar: Hur tillgodoser olika förskolor/ pedagoger tvåspråkiga barn stöd för modersmål? Vad har pedagogerna för inställning till tvåspråkiga barn? Är det en tillgång eller ett hinder för barnens språkutveckling?

Metod och material

Den metod som jag har valt är den kvalitativa forskningsmetoden. Jag har använt mig av litteratur och olika styrdokument som varit relevant för just min studie i fråga om tvåspråkighet. Tillvägagångssättet har gått till på följande sätt genom intervjuemetod som material där jag har intervjuat fem informanter på olika förskolor.

Resultat

Resultatet visade att samtliga förskolor hade någon form av modersmålsstöd för barn med annat modersmål. Några förskolor hade modersmålsundervisning med en ambulerande modersmålspedagog som besökte förskolan en gång i veckan eller att man redan använde sig av flerspråkiga anställda som också fick ta hand om modersmålsstödet med barn som talade samma modersmål. Sedan fanns där även böcker och annat material som man kunde låna. Samtliga informanter hade en positiv inställning och åsikter om tvåspråkighet och tryckte på att språket är en del av ens identitet.

Betydelse för läraryrket

Då förskolan och skolan är en mötesplats där barn med olika kulturella och språkliga bakgrunder dagligen möts är det av stor vikt att man har insikt om andra språk och kulturer. Det är viktigt att inse vikten av att tillvara ta barns olika språkliga bakgrunder och därmed att det finns stöd för detta.

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Syfte och frågeställningar.....	6
2. Vad säger styrdokumentet?	6
2.1 Den nya läroplanen för förskolan Lpfö 98.....	6
2.2 Skollagen.....	6
2.3 Skolverkets rapport 2002	7
3. Teoretiskt perspektiv	8
3.1 Det sociokulturella perspektivet.....	8
4. Tidigare forskning	10
4.1 Tvåspråkighet, tvåspråkiga barn, modersmål/ förstaspråk.....	10
4.2 Modersmålsstöd i förskolan	10
4.3 Tvåspråkiga barns förutsättningar i förskolan.....	11
4.4 Lekens betydelse för barns språkutveckling	12
4.5 Pedagogernas och omgivningens roll och påverkan	12
5. Metod	13
5.1 Kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder	13
5.2 Val av metod	13
5.3 Genomförandet av intervjuerna.....	13
5.4 Tillförlitlighet (reliabilitet), giltighet (validitet) och generaliserbarhet	14
5.5 Etiska frågor	15
6. Resultatredovisning	16
6.1 De språk som talas i avdelningen/förskolorna av tvåspråkiga barn.....	16
6.2 Åsikter om tvåspråkighet	16
6.3 Erfarenheter av tvåspråkiga barns språkutveckling	17
6.4 Vad anser du är viktigast när det gäller språkutvecklingen hos två- flerspråkiga barn?... 18	18
6.5 Förutsättningar för att stödja de tvåspråkiga barnens modersmålsutveckling	19
6.6 Samarbete med föräldrarna för att främja barnens tvåspråkighet	20
6.6.1 Sammanfattning av resultatet	20
6.6.2 Förutsättningar för de tvåspråkiga barnen i förskolorna	20
6.6.3 Pedagogernas inställning och erfarenheter till tvåspråkighet.....	21
7. Analys	22
7.1 Pedagogernas inställning och erfarenheter till tvåspråkighet.....	22
7.2 Förutsättningar för de tvåspråkiga barnen i förskolorna	23

8. Slutdiskussion	26
8.1 Vidare forskning.....	28
Bilaga 1	29
Bilaga 2	30
Referenser	31

1. Inledning

Jag valde att göra en studie baserad på tvåspråkiga barn i förskolan. Bakgrunden till detta är att jag har läst en inriktning med fokus på mångkultur vilket jag finner är väldigt intressant. Ämnen som berör mångkultur på ett eller annat sätt har alltid intresserat mig och då vi lever i ett mångkulturellt samhälle idag är det av stor vikt att ha tillräcklig kunskap för att kunna bemöta barn och vuxna i olika sammanhang vare sig det är på en förskola/ skola eller ute i samhället. Varför studien främst riktar sig till tvåspråkiga barn i förskolans verksamhet är på grund av att min utbildning riktar sig till barns tidigare åldrar vilket innefattar bl.a. förskolan.

Min studie i detta arbete belyser en del av den mångkultur vi möter på dagens förskolor och skolor vilket är tvåspråkiga barn. Människor från andra länder har en kultur och ett språk som dem är en del av, och som är en del av deras identitet. Just språket är en stor del av en människas identitet och därför är det viktigt att ta tillvara på människors modersmål. Jag är själv tvåspråkig och mitt modersmål är assyriska. Jag fick modersmålsundervisning i tidig ålder och sedan under flera års tid fram till gymnasiet. Mitt modersmål har alltid varit en stor del av min identitet och därför ville jag basera min studie på tvåspråkiga barn i förskolan för att det är där grunden för ett livslångt lärande börjar, och därför bör vi ta tillvara på barnens språk som dem har med sig hemifrån. I det nya styrdokumentet för läroplanen Lpfö 98 står att ”Av skollagen framgår att förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål” (Lpfö98:8). Det är därför viktigt att man redan vid barnens tidigare åldrar fångar upp modersmålsundervisning på förskolor då detta är ett mål att sträva mot. Även Calderon (2006:7) poängterar betydelsen av att språket är en ouplöslig del av en människas identitet och att det är ett redskap man behöver för att kunna lära, drömma, tänka och uttrycka sig. Det ger en möjligheter till allt detta och att kunna fungera i den kultur man befinner sig i. Hon menar att språket ger utvecklingsmöjligheter och självkänsla. Att få vara en del av sin språkliga och kulturella bakgrund och känna den samhörigheten med nära och kära är just språket en relevant tillgång för detta. Det är just genom språket som man skapar kontakter och bygger broar med sina medmänniskor. Att dessutom ha tillgång till fler språk än ett ger därmed större möjligheter för att utvidga sina relationer inte bara i Sverige men också i den resterande världen. Calderon (2006:18) beskriver att genom modersmål lär sig barnet inte bara ordförråd och grammatik utan även regler, normer och värderingar – och även språkliga sådana som tillhör familjens uppväxtvillkor. Genom modersmålet socialiseras barnet in i en kultur, ett speciellt sätt att leva och förhålla sig inom familjen och släkten. För att kunna vara en del av en grupp och bli medlem gäller det att tala gruppens gemensamma språk.

Vi lever i ett mångkulturellt samhälle vilket innebär många olika kulturmöten mellan människor som vi träffar i förskola, skolan och ute i samhället. I min blivande yrkesroll är det av stor vikt att veta hur man ska tillvara ta barnens olika språk och kultur som barnen har med sig till förskolan och skolan. Jag är intresserad av att få en inblick på hur man arbetar eller kan arbeta i förskolor för att stödja tvåspråkiga barns modersmål. Då det är pedagogerna som har daglig kontakt med barnen är det därför viktigt att veta hur man arbetar för att vidareutveckla tvåspråkiga barns modersmål.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att undersöka vilka förutsättningar som finns tillgängliga i fem förskolor för att stödja tvåspråkiga barns modersmål. Jag vill också undersöka vilken inställning informanterna har till barn som är tvåspråkiga.

Jag har valt att förhålla mig till följande frågeställningar:

- Hur tillgodoser olika förskolor/ pedagoger tvåspråkiga barn stöd för modersmål?
- Vad har pedagogerna för inställning till tvåspråkiga barn? Anser de att det är en tillgång eller ett hinder för barnens språkutveckling?

2. Vad säger styrdokumentet?

I detta avsnitt kommer läroplanen för förskolan, skollagen samt skolverkets rapport att behandlas och synliggöras. Vilka förutsättningar och rättigheter har tvåspråkiga barn i dagens förskolor?

2.1 Den nya läroplanen för förskolan Lpfö 98

Förskolan är en plats för alla barn och ska därmed anpassas efter dem. Det är även där grunden läggs för ett livslångt lärande. I den nya läroplanen Lpfö 98 (Lpfö 98:7) står att förskolan är en social och kulturell mötesplats där förekommande av olika kulturer finns till. Därför ska förskolan förbereda barnen för ett alltmer mångkulturellt samhälle och spegla hur samhället ser ut idag. Genom att göra barnen medvetna om sin egen kultur samt se andras kulturer lägger detta grunden för att barnen utvecklar förmågan att förstå andras värderingar och leva sig in i andras villkor. I Lpfö 98 (Lpfö 98:7) står även att ”Förskolan kan bidra till att barn som tillhör de nationella minoriteterna och barn med utländsk bakgrund får stöd i att utveckla en flerkulturell tillhörighet.” (Lpfö 98:7). Viktigt att veta är att i förskolans läroplan Lpfö 98 finns det mål som förskolan ska *sträva* mot, dvs. strävansmål, till skillnad från läroplanen för skolans väsen där målen är ett krav. Ett av strävansmålen i Lpfö 98 (Lpfö 98:10) är att förskolan ska sträva efter att varje barn utvecklar respekt och känsla för andra kulturer samt att barnen känner en delaktighet i sin egen kultur.

Språk och lärande hänger oskiljbart ihop. Lpfö 98 (Lpfö 98:8) menar att det är av stor vikt att förskolan stimulerar varje barns språkutveckling och tar tillvara på barns intresse och nyfikenhet på skriftspråket. De barnen med ett annat modersmål än svenska ska framgå av förskolan till att medverka att de får möjligheter till att utveckla sitt modersmål samt för det svenska språket. Lpfö 98 (Lpfö 98:8) beskriver hur betydelsefullt barn som utvecklar sitt modersmål är, då detta ger inte bara möjligheter i att utveckla sitt första språk utan även i att utveckla det svenska språket samt kunskap inom andra områden i förskolans värld. Av detta framgår vikten av att ha ett stabilt modersmål för att på så sätt lägga grunden för att utveckla även andra språk och lärande. Ett tydligt strävansmål som förskolan i Lpfö 98 ska sträva mot är att barn ”som har ett annat modersmål än svenska utvecklar sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål.” (Lpfö 98:12). Med detta framgår att det ska finnas möjligheter i förskolor i Sverige som ger tillgång till att barn med utländsk bakgrund får det stöd som behövs i att utveckla sitt modersmål. Det som ligger inom förskolläraansvar inom språkutveckling är bl.a. att arbetet i barngruppen genomförs så att barnen ”stimuleras och utmanas i sin språk- och kommunikationsutveckling” (Lpfö 98:12).

2.2 Skollagen

Skollagen innehåller vissa bestämmelser och rättelser inom skolväsendet. Riksdagen är vad som beslutar om vad som ska finnas i skollagen. Det är där som det står svart på vitt vilka rättigheter barn och elever har samt vilka skyldigheter olika skolverksamheter har att

tillgodose varje enskilt barn. I skollagen förekommer det ett kapitel gällande enbart för förskolans verksamhet och vad som gäller för förskolebarn. Där står det bl.a. under paragraf 10 om just modersmål. Där belyses och kartläggs att ”förskolan ska medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål. Det förekommer även att barn med annat modersmål än svenska ska få tillfälle att utveckla sin kulturella identitet (Skollagen kap.8 10 §).

2.3 Skolverkets rapport 2002

Modersmålsstödet i förskolan byggdes upp under 1980 talet. Skolverket (2002:14) menar att forskning bevisar att språkutvecklingen är som mest intensiv under förskoleåldern. Det är då förutsättningarna för att utveckla en aktiv tvåspråkighet hos barn är som störst (Idem:14). Skolverket (2002:6-7) skriver att deras kartläggning tyder på att det är nödvändigt och ytterst relevant att förskolor och skolor ges de förutsättningar som behövs för att uppmärksamma de flerspråkliga barnen och eleverna. Detta för att de ska kunna utveckla avancerade språkfärdigheter i sina olika språk och för att uppnå detta ska goda förutsättningar ges. Med detta menas att genom modersmålsstöd kan barnen uppnå goda språkkunskaper på sina respektive språk både i förskolan samt skolans verksamhet. Skolverkets (2002:5) definition på vad det innebär att vara tvåspråkig är när barn och vuxna har ett annat modersmål än svenska. Det är även utifrån denna begreppsbestämning som jag har definierat tvåspråkiga barn i min studie. Skolverket beskriver att fördjupade kunskaper i fler språk är positivt för hela samhället (Ibid:6 -7). Därför anser Skolverket (2002:18) att modersmålsstödet ska regleras i förordning och det ska vara obligatoriskt för förskolorna att i kommunen anordna modersmålsstöd för barn från och med ett års ålder om det är en önskan från föräldrarnas sida.

Stödet som skolverket utgår från i sin rapport om överväganden och förslag när det gäller modersmålsstödet i förskolan beskriver de utifrån tre aspekter. Skolverket (2002:7) betonar modersmålsstödet och modersmålsundervisningens betydelse för barnens/elevernas identitetsutveckling, modersmålet som ett av de flerspråkiga barnens/elevernas språk samt att modersmålet ses som ett verktyg och redskap för lärande och utveckling för barnen/eleverna. Med detta framgår vikten av att språket är ett nära betingat begrepp till identiteten. En trygg identitet är en förutsättning för en positiv självbild och därför är det av stor betydelse att lyfta fram de flerspråkiga barnen. Att barnen/eleverna får stöd i att utveckla sitt modersmål samt stimulans att uppnå nya kompetenser i även sitt andra språk medför att barnen/eleverna utvecklar tvåspråkighet. Genom fler språkkunskaper ökar individens möjligheter att fungera i ett mångkulturellt samhälle och öppnar vägar för internationella samhällen. Skolverket (2002:19) skriver att genom kompetensutveckling för förskolans personal skulle detta bidra till en ökad kompetens för att kunna arbeta i mångkulturella grupper och allt som rör mångkulturalitet.

Men hur går det till när barn i förskolan får modersmålsstöd? Det framkommer olika former för hur modersmålsstödet kan organiseras på olika sätt i förskolans verksamhet. Och även där påpekas att det vanligaste är att en ambulerande, rörlig lärare kommer till förskolan en eller flera gånger i veckan och jobbar med barnet eller barngruppen. En annan form är att anställa flerspråkiga pedagoger i förskolan (Ibid:24). Skolverket (2002:33) menar att det är en tillgång med flerspråkiga fastanställda pedagoger då andra förutsättningar finns för dem att kunna planera, följa upp och utvärdera modersmålsstödet till skillnad från ambulerande modersmålspedagoger. De menar att genom forskning och erfarenhet inom förskolan har de flerspråkiga barnen större förutsättningar att utvecklas och lära sig sitt modersmål under sådana omständigheter (Ibid:16). Skolverket (2002:19) skriver om de effekter som modersmålsstödet kommer ha för de tvåspråkiga barnen på förskolan på längre sikt. Och enligt deras bedömning kommer de föreslagna satsningarna på utvecklingen av modersmålsstödet att ge positiva effekter och påföljder både för dem enskilda barnen och för samhället generellt

3. Teoretiskt perspektiv

I detta avsnitt kommer det sociokulturella perspektivet att synliggöras där man anser att allt lärande sker i samspel mellan människor. Barn lär sig på olika sätt och i olika lärande miljöer och detta innefattar också lärandet av modersmålsstödet. Det är viktigt att barnen tillsammans med andra barn och vuxna får ingå i en kontext där lärandet av modersmålsstödet ingår i en social kontext.

3.1 Det sociokulturella perspektivet

När man talar om det sociokulturella perspektivet innefattar det att allt lärande sker först i samspel mellan människor. Sedan blir det nyvunna lärandet en del av den enskilde individens tänkande. Säljö (2000:231) skriver att vad som utmärker det sociokulturella perspektivet är att man utgår ifrån att människan ses som en sociokulturell varelse. Man föds in i ett samspel och en interaktion mellan människor och blir således en del av en socialisation. Dysthe (2003:31) beskriver att lärande sker genom samspel med andra och att lärande har med relationer att göra. Språket och kommunikationen är viktiga element i läroprocesserna. Enligt Dysthe (2003:41) bygger det sociokulturella perspektivet på att kunskap konstrueras genom samarbete mellan människor i olika kontexter. Dysthe (Ibid:48) menar att genom kommunikation ges människor tillgång till en kulturell mångfald som hela tiden ändras. De kommunikativa processerna förutsätter människans lärande och utveckling genom att barnet lyssnar, härmar, samtalar och samverkar med andra. På så sätt får barnet del av kunskaper och färdigheter ända från tidig barndom. Barnet lär sig också vad som är intressant och värdefullt i kulturen. Genom lekar och spel lär sig barnet också att vara språkligt interaktiv. Vidare menar Dysthe att språket och kommunikationen inte enbart är ett medel för lärande utan det är även grundvillkor för att tänkande och lärande ska kunna ske. En viktig länk mellan kulturen och det mänskliga tänkandet är just kommunikationen (Idem:48).

Säljö (2000:20) skriver att Vygotskij talade om termer som man associerar med ett sociokulturellt perspektiv vilket är redskap eller verktyg. Med det menas att vi människor använder oss av olika hjälpmedel som resurser som bl.a. språk eller fysiska redskap som används av oss för att förstå vår omvärld och omgivning. De fysiska redskapen kan vara miniräknare, datorer mm. Just språket har en stor betydelse inom det sociokulturella perspektivet för det är via språket som vi kan förmedla våra tankar, erfarenheter och kunskap vidare. Vi kan kommunicera våra kunskaper vidare till andra via språket. Dysthe (2003:46) menar att språket är det viktigaste förmedlande redskapet för människan. Säljö (2000:34) skriver att via språket kan vi samla kunskaper och på så sätt bildas lärande. Människor lär av varandra i olika kontexter. Genom att vi ställer frågor till människorna i vår omgivning, byter och lånar information, färdigheter och kunskaper skapas ett lärande i samspel med våra medmänniskor. Säljö (2000:66–67) beskriver den syn inom det sociokulturella perspektivet vilket står för att via gemensamma och kollektiva mänskliga verksamheter kan vi tolka vår omvärld. Människor utvecklas inom infattningen för samspel med andra. Språkanvändningen och kommunikationen är helt centrala begrepp i ett sociokulturellt perspektiv och utgör länken mellan barnet och dess omgivning. Kommunikation och tänkandet är en del av allt lärande och genom att ett barn lär sig ett språk lär det sig också att tänka inom ramen för en viss kultur och samhällslig gemenskap. Språket blir därför en tillgång för förståelsen och för att inkluderas i sin omgivning samt att språket blir en resurs för att skapa nya kontakter. Säljö (2000:68) menar att ett sociokulturellt perspektiv innebär en social och kollektiv syn på hur mänskliga kunskaper och föreställningar skapas och kan föras vidare. En värld av olika samspelsmönster, handlingar och framföranden som är kulturella existerar genom kommunikation och därav kan olika samhällen och livsmiljöer skilja sig åt.

Säljö (2000:119–120) skriver om Vygotskijs påstående om att vi människor ständigt finner oss i utveckling och förändring men det är via samspel med våra medmänniskor som vi i varje situation har möjlighet att ta till oss kunskaper och erövra dem. Vygotskij talade därför om

begreppet den närmaste utvecklingszonen vilket han definierade som "avståndet mellan vad en individ kan prestera ensam och utan stöd å ena sidan, och vad man kan prestera under en vuxens ledning eller i samarbete med mer kapabla kamrater" (Säljö Ibid:120). Med detta menas att människan ser och lär tillsammans med andra människor och där av utvecklas dem och tar till sig dem nya lärdomarna och erfarenheterna. Genom handledning och stöd av en vuxen eller en mer kompetent kamrat kan barnet klara av och lösa problemet som den annars hade haft svårt att klara av på egen hand. Därför är det av stor vikt att barn får stöd i utvecklingen av sitt modersmål av en vuxen. På så sätt kan barnet vinna nya kunskaper. Bjar och Liberg (2003:20) menar att barnets tidiga möten i olika språkliga sammanhang, sätt att vara och relationer har en stor betydelse för hur barnet sedan kommer att möta språkliga sammanhang i förskolan och skolan. Vidare beskriver Bjar och Liberg (Ibid:21) hur man i en kultur socialiseras i olika sätt att vara och bete sig. Som t.ex. för föräldrar på olika sätt vidare sin kultur till sina barn. Men detta menas att språket, normer och värderingar är en del av det som föräldrarna för vidare till sina barn. Det är i interaktionen med andra som barn får förebilder för hur olika former av språkande skapas. Det är då den vuxne som initierar barnen till att språka och det kan ske genom att ställa frågor och vara inbjudande. Detta blir ett sätt att samspela tillsammans med barnen och därmed utvecklar barnen sina kunskaper genom att imitera och lyssna efter vad den vuxne säger och genom upprepning. Språkutveckling sker här genom att barnen socialiseras in i det och tillsammans med sina medmänniskor skapas utveckling och lärande (Bjar & Liberg 2003:21).

Naucér (red. Hyltenstam & Lindberg 2004:437) beskriver att barnets språkliga utveckling och kunskapsutveckling är ett resultat av barnets språkliga socialisation både i hemmet, i förskolan och i skolan. Med detta menas att det är av stor betydelse hur barnet socialiseras in i den språkliga världen. Det spelar roll vilka språkliga sammanhang som barnet ingår i då det utgör grunden för skapande av värderingar, samt att den egna självbilden påverkas. Detta är vad som innefattar barns lärande i ett sociokulturellt perspektiv.

4. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer tidigare forskningar att presenteras som berör min undersökning.

4.1 Tvåspråkighet, tvåspråkiga barn, modersmål/ förstaspråk

Utifrån min studie har jag utgått från att tvåspråkighet är när en människa talar ett annat språk utöver sitt modersmål. Men det finns ett brett spektrum av definitioner på tvåspråkighet. Håkansson (Ibid:13) menar att det är då barnet använder mer än ett språk. Likaså skriver Eriksen Hagtvét (2004:147) att en enkel definition på tvåspråkighet är då en person kan använda två språk. Men definitionerna skiljer sig mycket då vissa menar att barnen måste vara uppväxta med två olika språk i familjen för att man ska kunna ses som tvåspråkig. En annan mildare definition är att det räcker med att man har en viss kunskap om två olika språk. Arnberg (2004:5) skriver om att barn redan i hemmet möter två språk då föräldrarna har olika kulturella och språkliga bakgrunder. Barnet växer då upp i ett tvåspråkigt hem. Då blir det naturligt för barnet att bli tvåspråkigt och lära sig två språk samtidigt redan från början. Även Calderon (2006:19) skriver om att ett barn kan ha två modersmål då föräldrarna har skilda modersmål och som de aktivt använder i samtal med barnet. Ett modersmål är det språk ett barn lär sig redan från födseln av infödda talare. Wedin (2011:48) menar att termerna modersmål och förstaspråk brukar användas som synonyma till varandra och att det inte spelar någon större betydelse vad man väljer att säga. Calderon (2006:18) benämner att traditionellt sätt så brukar modersmålet definieras som det första språket ett barn lär sig från födseln, dvs. förstaspråket. Här kan man finna likheter med Håkansson (2003:15) som också nämner att ett modersmål är det språk som ett barn lär sig först.

4.2 Modersmålsstöd i förskolan

Barn som har andra bakgrunder än svenska möter fler språk än ett i dagens samhälle. Ett som de talar i hemmet och ett som talas utanför hemmet. Calderon (2006:7) nämner att Sverige idag är mer mångkulturellt och att allt fler barn som växer upp i Sverige har sina rötter i andra världsdelar. Alla barn kommer till förskolan med olika kulturella bakgrunder och har med sig ett språk, vare sig det är svenska eller ett annat modersmål. Calderon (Idem:7) menar att förskolan är en kulturell mötesplats för barnen och deras föräldrar och det är därför betydelsefullt att förskolan tar tillvara dessa möten. Lärandet ses som en livslång process men den börjar så tidigt som i förskoleåldern där man lägger grunden för ett livslångt lärande. Det har en avgörande roll för hur dessa barn kommer att utvecklas som individer samt för deras kunskapsutveckling. Det har även en väsentlig roll för vilka språkliga kunskaper de kommer att uppnå i sina olika språk på förskolan. Calderon (2006:36) beskriver att genom att man utvecklar språkkompetensen hos tvåspråkiga barn ger man även stöd för barnens modersmål samt att man stimulerar inlärnigen av svenskan.

Wedin (2011:45) menar att i och med all forskning som har framlagts om de positiva effekterna som stödjer en flerspråklig utveckling där modersmålsstödet är ett redskap, har också styrdokument för förskola och skola uttryckt mer stöd för en flerspråklig utveckling (Se avsnittet Vad säger styrdokumentet?). Forskning finns som bevisar de positiva egenskaperna med flerspråkiga barn och därmed har man ändrat detta i utbildningssystemen och gett mer resurser och stöd åt modersmålsundervisningen. Satsningar på modersmålet har en avgörande och positiv betydelse för dem tvåspråkiga barnen. Detta visar sig genom deras andraspråksutveckling dvs. det svenska språket samt allmänna skolframgång. Lindberg (2002:2) understryker att tvåspråkiga människor och förbindelsen med olika kognitiva processer har ett positivt samband då tvåspråkiga barn i tidigt skede kan komma i underfund med att man kan använda flera olika uttryck för att beteckna en och samma sak och att tvåspråkiga barn blir mer flexibla kognitivt då de lätt kan växla mellan olika språk. Detta medför att tvåspråkiga barn får en högre medvetenhet om språkliga funktioner och former i

allmänhet samt att dem i högre grad än enspråkiga utveckla sitt verbala tänkande och att utveckla en förmåga att utnyttja språket som ett stöd för sitt tänkande.

Men det finns de som anser att den språkliga utvecklingen i modersmålet blir ett hinder för barnens andraspråk, som t.ex. svenskan. Eriksen Hagtvet (2004:155) skriver att det har hävdats att modersmålet är ett hinder och hot för att barnen ska lära sig andraspråket och även tvärtom, att inlärnigen av andraspråket kan ses som ett hot mot modersmålet. Men Eriksen Hagtvet (Ibid:155) menar att under goda förutsättningar så kan barn lära sig flera språk utan att det ena språket undantränger ett annat och detta bör ske i goda miljöer samt under goda utgångspunkter. Det sägs att tvåspråkiga barn som har fått modersmålsstöd också utvecklar ett behärskat svenska språk. D.v.s. att tvåspråkiga barn som har en god fattning av sitt modersmål också visar goda kunskaper i det svenska språket (Eriksen Hagtvet Ibid:86). Lindberg (2002:2) hävdar att myten om att modersmålet stör andraspråksinlärnigen har sin grund i tidigare forskningar och studier kring tvåspråkighet där man lade fram nackdelar med tvåspråkighet. Men hon menade att genom dessa tidigare studier tog man inte hänsyn till i vilken utsträckning tvåspråkiga verkligen behärskade flera språk samt att man inte tänkte på graden av tvåspråkighet utan ett barn eller en vuxen bedömdes som tvåspråkig utifrån föräldrarnas födelseort eller efternamn. Men senare års forskning har kunnat fastställa positiva samband mellan tvåspråkighet och kognitiv utveckling som tidigare nämnts. Ladberg (2003:32) menar att ett tvåspråkigt barn kan få problem med sina respektive språk ifall ett av språken inte används alls. Det handlar således inte om att det blir förvirrande och för mycket språk för barnen utan vanligtvis om att det finns dåliga förutsättningar för att det språket ska komma till användning.

4.3 Tvåspråkiga barns förutsättningar i förskolan

Calderon (2006:11) hävdar att förskolan är en plats där barnen ska förberedas för ett samhälle som vi lever i. Och samhället idag är mångkulturellt. Benckert, Håland och Wallin (2008:9) menar att först och främst är det föräldrarna till de tvåspråkiga barn som bestämmer hur deras barns språkutveckling ska se ut. Sedan när barnen börjar i förskolan spelar pedagogernas förhållningssätt och kunskaper om flerspråkighet en betydelsefull roll då dem ska förse barnen med den språkstimulans som barnen behöver i förskolan. Benckert (red. Axelsson 1999:82) påpekar att hur barnet bemöts av samhället och personer runt omkring kan ha en stor påverkan för barnets andraspråkutveckling. Då är det främst motivationen hos barnet som kan påverkas. Benckert et al. (2008:9) understryker att det är samarbetet mellan föräldrarna och pedagogerna som utgör hur barnens språkutveckling ska se ut och därför är en kartläggning av detta viktigt.

Benckert et al. (Ibid:10) menar att inom språkforskning finns det två olika språkinlärningsmetoder, *simultan* och *successiv* språkinläring. Simultan språkinläring innebär att barnet utvecklar sina två olika språk parallellt och samtidigt då barnet via stimulans får tillgång att utveckla båda språken. Successiv språkinläring däremot innefattar att barnet lär sig sitt andraspråk successivt och påbörjas efter att inlärnigen av det första skett. Det lilla barnets språkutveckling är som intensivast under perioden 18 månader till 36 månader. Vad som spelar roll för barnets respektive språk blir, är i vilken mängd barnet möter de olika språken samt av vilken kvalitet som barnet möter språken. Benckert et al. (2008:25) beskriver att modersmålsstödet ska vara en integrerad del av verksamheten där tvåspråkiga barn befinner sig. Men det finns vissa förutsättningar som förskolan måste nå upp till. Dessa förutsättningar är bl.a. hur många tvåspråkiga barn som finns i barngruppen, antalet tvåspråkiga barn som talar samma modersmål, tillgången till en ambulerande (rörlig) modersmålspedagog och hur pedagogernas språkliga kompetens ser ut, alltså ifall det finns flerspråkliga pedagoger tillgängliga. Hur de tvåspråkiga barnen ska stödjas i sitt modersmål kan förskolan förse med en ambulerande modersmålspedagog som kommer till förskolan en eller flera gånger i veckan, eller att en flerspråkig anställd pedagog som jobbar på förskolan

talar samma modersmål som några av barnen vilket kan resultera i att den även kan ge modersmålsstöd för barnen och blir således också modersmålspedagog. Benckert et al. (Ibid:26) beskriver att modersmålet inte enbart ska vara integrerat det eller dem tillfällen som barnen får modersmålsstöd utan det är av stor vikt att man den resterande tiden synliggör och uppmärksammar barnens modersmål. Fördelen med att ha en flerspråkig anställd pedagog är just att de har den språkliga kompetensen för att fånga upp och förklara vissa begrepp och termer för dem barn som talar samma modersmål när som helst under dagen. Calderon (2006:15) skriver att flerspråkiga pedagoger är av stor betydelse för barnens språkutveckling. Genom flerspråkiga pedagoger kan även samarbetet med tvåspråkiga barnens föräldrar understödjas. Då kan man känna en viss gemenskap och både kulturell och språklig tillhörighet med den flerspråkiga pedagogen.

4.4 Lekens betydelse för barns språkutveckling

Benckert et al. (2008:28) hävdar att modersmålsstödet ska ges genom lekar, musik, dans, skapande verksamhet, rim och ramsor där man på ett lekfullt sätt kan integrera tvåspråkiga barns modersmål. När en ambulerande modersmålspedagog kommer till förskolan och ska ha modersmålsstöd kan man via spel och lekar tala om begrepp. Men Benckert et al. (2008:37) understryker att en anställd flerspråkig pedagog kan fånga upp och uppmärksamma fler spontana vardagliga situationer där tvåspråkiga barn befinner sig i, så som i lekar genom att pedagogen ständigt finns där. Men vad gör man om det inte finns tillgång till flerspråkiga pedagoger? Då menar Ladberg (2003:169) att personalen kan stärka de tvåspråkiga barnens identitet och språk genom att vända sig till deras föräldrar. Då kan man fråga om vissa ord på barnens modersmål så som hälsningsfraser eller vanligt förekommande lekar för det landet eller den kulturen och därmed visar personalen att alla språk är tillåtna att talas och man kan även jämföra lekar från de olika kulturerna.

4.5 Pedagogernas och omgivningens roll och påverkan

Calderon (2006:24–25) understryker att omgivningens attityder till barn som har ett annat modersmål än svenska påverkar utvecklingen av deras tvåspråkighet. Inom språkforskning talar man om *additiv* och *subtraktiv* tvåspråkighet. Med additiv tvåspråkighet menar man att barnet får möjlighet till att utveckla och behålla sitt modersmål parallellt till svenskan där språken kommer att komplettera varandra. I denna form av språkmiljö tillåts båda språken att utvecklas. Med subtraktiv tvåspråkighet menar man att inläringen av det andra språket blir på bekostnad av förstaspråket, dvs. att barnet helt överger sitt modersmål. Hur ett sådant tillfälle uppstår är genom att den miljö barnen vistas i inte ger möjlighet för att även utveckla sitt modersmål utan enbart tala majoritetsspråket. Lindberg (2002:2) skriver att samhällets attityder av tvåspråkighet samt kulturella och språkliga minoriteter är avgörande ifall barn som talar minoritetsspråk kan utveckla additiv tvåspråkighet eller att barnen utvecklar en subtraktiv tvåspråkighet och går därmed miste om sitt modersmål. Ladberg (2003:172) menar att om personalen i förskolan uppmärksammar barnens olika språk speglar det av sig för hur barnen ser på deras modersmål. Med uppmuntrande personal visar man tillåtelse att tala det språket även i förskolan. Genom att man låter tvåspråkiga barns kultur och språk synas i förskolan visar man också ett intresse för barnens olika språk. Calderon (2006:36) upplyser om att man som personal i förskolan måste belysa vad barnen kan för språk och bemöta dem och deras föräldrar respektfullt. Visa en nyfikenhet på deras kulturella och språkliga bakgrund gör att barnen och deras föräldrar ges en uppmuntran att tala sitt modersmål. Calderon (Ibid:29) menar att personalens ansvar ligger i att alla barn ges goda färdigheter i hela sin språkliga kompetens. Arnberg (2004:175) skriver att barn som är tvåspråkiga bör tala sitt modersmål så mycket och ofta som möjligt och detta inte bara i hemmet utan också utanför hemmet. Och för att öka deras motivation till att använda sitt modersmål också utanför hemmet är det en fördel om barnet träffar andra barn och vuxna som talar samma modersmål. Vidare skriver Arnberg (2004:35) att förskolans attityder spelar roll för hur tvåspråkigheten hos barnen ska utvecklas och att det inte enbart är föräldrarnas attityder som spelar roll.

5. Metod

Detta avsnitt kommer att behandla tillvägagångssättet i min studie. Det som kommer att presenteras är forskningsmetoden och materialet som jag har använt mig av i min undersökning samt en beskrivning av mitt urval och genomförandet av min undersökning.

5.1 Kvantitativa och kvalitativa forskningsmetoder

Det finns två olika typer av tillvägagångssätt för vetenskaplig forskning vilka är kvantitativa samt kvalitativa studier. Stukát (2011:35) skildrar dessa begrepp genom att beskriva att *kvantitativa* studier ska gå att generalisera studiens resultat som ska gälla alla människor. Däremot gäller inte samma sak för den *kvalitativa* forskningsmetoden. Där skriver Stukát (2011:36) att de kvalitativa studierna har sin grund från de humanistiska vetenskaperna. Vad som kännetecknar det kvalitativa synsättet är att forskaren ska försöka tolka och förstå de resultat som har framkommit i studien utifrån egna erfarenheter. Här kan man säga att det är det unika och enskilda fallen som belyses och räknas till skillnad från det kvantitativa synsättet där man inkluderar helheten i översikt. Stukát (2011:36) beskriver att ett viktigt hjälpmedel för att uppnå ett kvalitativt synsätt är att använda sig av djupintervjuer för att förstå och beskriva det enskilda fallet. Idiografisk forskning kallas det när fokus läggs på att beskriva och förstå individualiserade fenomen. Det slutgiltiga materialet ska sedan bearbetas genom att forskaren analyserar, jämför och drar egna slutsatser. Då spelar forskarens förförståelse, dvs. forskarens egna tankar, känslor och erfarenheter roll och ses som en tillgång för tolkningen. Men andra vanliga hjälpmedel inom kvalitativa studier kan man använda sig av öppna intervjuer av olika slag och ostrukturerade observationer. Även inom det kvalitativa synsättet finns det kritiker som anser att denna typ av forskning är alltför subjektiv samt att resultatet anses bero i hög grad på vem som har utfört tolkningarna i sitt forskningsmaterial. Dessutom anses det att mätningens tillförlitlighet ofta är osäker och att antalet undersökningsspersoner vanligen är för få vilket starkt begränsar möjligheterna till generalisering. (Stukát 2011:36)

5.2 Val av metod

Den metod jag har valt att utgå ifrån i min studie är den kvalitativa forskningsmetoden med intervjumetod som hjälpmedel. Det är denna typ av metod som är mest relevant för min studie då jag ska intervjuva fem pedagoger på fem olika förskolor för att undersöka hur de jobbar för att tillgodose och främja dem tvåspråkiga barn som finns där. Typen av intervju är den semistrukturerade metoden av intervjuer och med det menas är att intervjuaren kommer ha ett färdigställt frågeformulär inför intervjuerna. Intervjufrågorna innehåller både informantfrågor samt respondentfrågor. Stukát (2011:43) skriver att genom strukturerade intervjuer ska intervjuaren använda sig av ett fastställt intervjuschema. Med detta menas att ordningsföljden för frågorna och deras formulering redan är bestämda och fastställda.

Esaiasson et al. (2007:257) menar att vid en informantundersökning används svarspersonerna som "sanningssägare" och ska bidra med information om hur verkligheten ser ut men vid en respondentundersökning är man ute efter svarspersonernas egna åsikter, tankar och tycken och som sedan används till studien.

5.3 Genomförandet av intervjuerna

Genomförandet av intervjuerna gick till på följande sätt att jag utförde fem intervjuer på olika förskolor. Tre av förskolorna är välbekanta då jag haft både praktik samt vikarierat där och kände därmed intervjupersonerna sedan tidigare och som jag här döpt till pedagog 1, 2, 3. Men de två andra förskolorna valde jag ut slumpmässigt och som jag döpt till pedagog 4 och 5. Pedagogerna från förskola 1, 2, 3 har jag känt sedan tidigare då min LLU:are har jobbat på förskola 2 samt är extra ansvarig för just modersmålsstödet i förskolan. I förskolorna 1 och 3 har jag jobbat tillsammans med några pedagoger när jag vikarierat och känner samtliga barn

samt pedagoger. På förskolorna 4 och 5 fick jag personligen åka till och presentera mig samt mitt syfte med min undersökning. Efter att ha frågat om det fanns någon frivillig som kunde tänka sig ställa upp fick vi boka en tid och dag för intervjuerna. Intervjuerna utfördes under vecka 48, 49 och en intervju under vecka 50. Generellt är förskolorna mångkulturella. Vad som är viktigt att tillägga är att pedagog 2 och 4 är språkutvecklare/kontaktperson för modersmålsstöd i förskolan och därmed extra insatta i ämnet. Detta innefattar därmed att de är ansvariga för modersmålsstöd i förskolan och att det är i fokus. Något som jag kände av under samtalsintervjuerna var att några av informanterna verkade vilja ge mig ”korrekta” och ”rätta” svar på några av frågorna.

Förskolan 1 är mångkulturell med både tvåspråkiga barn samt pedagoger. Pedagog som intervjuades har jag jobbat med då jag varit där som vikarie under längre perioder och vi kände varandra sedan tidigare så det var ingen främmande informant i fråga och intervjun flöt på bra och kändes avspänd.

Förskola 2 är också mångkulturell med både enspråkiga samt tvåspråkiga barn och pedagoger. Det är även i denna förskola som jag har haft min VFU på samt vikarierat i olika avdelningar i förskolan. Pedagog som intervjuades är kontaktpersonen/ språkutvecklare för modersmålsstödet i förskolan. Pedagog jobbar även som modersmålspedagog i förskolan.

Förskola 3 är en mångkulturell förskola med tvåspråkiga barn men inte speciellt många tvåspråkiga pedagoger jobbar där. Förskolan finns beläget i ett mångkulturellt område i närheten av en skog. Pedagogerna i förskolan känner jag igen genom att jag tidigare har praktiserat där i början av min lärarutbildning.

Förskola 4 visade sig vara en förskola med ganska många tvåspråkiga barn men dock fanns det inte särskilt många tvåspråkiga pedagoger. Förskolan valde jag slumpmässigt och hade därmed ingen aning om hur det var där. Pedagog som jag intervjuade kände jag inte sedan tidigare. Pedagog i fråga visste hur uppläggen för intervjuer gick till då det inte var längesedan personen i fråga själv skrev examensarbete.

Förskola 5 var också en slumpvald förskola som var mångkulturell. Jag hade inga förkunskaper om förskolan och dess pedagoger. När jag kom dit fick jag först presentera mig och sedan fråga efter en intervju med någon som kunde tänka sig ställa upp.. Därefter bokade vi tid för intervju vilket flöt på bra. Pedagog i fråga är enspråkig.

Samtliga intervjuer spelades in med bandspelare för att jag skulle få ut så mycket av intervjun som möjligt till resultatet och analysen samt att jag sedan transkriberade. Jag kunde därmed gå tillbaka och lyssna på intervjun vid återkommande tillfällen. En av informanterna gav med mig material beskrivande mer detaljerat om vad just modersmålsstödet i förskolan innefattade som jag kunde använda till hjälp. Jag fick även fotografera olika stödmaterial som jag bifogar i slutet av arbetet och som används i en förskola.

5.4 Tillförlitlighet (reliabilitet), giltighet (validitet) och generaliserbarhet

Då jag valde att utgå ifrån den kvalitativa forskningsmetoden kan därmed studiens tillförlitlighet diskuteras. Stukát (2011:133) beskriver att *reliabiliteten* visar hur bra mätinstrumentet är på att mäta studiens undersökning, vilket i mitt fall var genom en intervjumetod. Stukát menar att man kan använda sig av ordet mätning även för en kvalitativ undersökning men då genom forskarens tolkningar genom t.ex. olika intervjumetoder. Vad som kan komma att diskuteras som reliabilitetsbrister genom en intervjumetod är främst feltolkningar av både frågor och svar hos den granskade. Även felskrivningar vid behandlingen av svaren. Genom att jag använde mig av bandspelare under intervjuerna kunde jag därmed säkra att jag fått svar på mina frågor. Bandspelaren gav möjlighet för mig att spela

tillbaka om det var något som jag inte hann anteckna ner och på så sätt framträda i studiens resultatdel. Sedan ställde jag samma frågor till samtliga informanter och kunde därmed finna likheter samt skillnader på svaren och kunde stärka undersökningens reliabilitet. Intervjufrågorna var av öppna former och inga ledande frågor ställdes.

Validitet eller giltighet beskriver Stukat (2011:134) som hur bra ett mätinstrument mäter det som man har i avsikt att mäta i sin undersökning. Då jag har använt mig av intervjuemetod så har frågor ställts och formulerats utifrån mina syften med min undersökning samt att jag tagit del av tidigare forskningar kring tvåspråkighet. Undersökningen avspeglar vilka förutsättningar de fem förskolorna har för tvåspråkiga barn men om jag hade utfört undersökningar på andra förskolor skulle svaren se annorlunda ut. Studiens generalisering kan också diskuteras. Då jag enbart gjorde fem intervjuer på fem olika förskolor kan man därmed inte generalisera studiens resultat över hela landet. Detta omfattar därmed en ytterst liten grupp och resultatet gäller således enbart för den undersökta gruppen.

5.5 Etiska frågor

Kvale och Brinkmann (2009:87) hävdar att informerat samtycke innefattar att man som forskare informerar undersökningsspersonerna om det allmänna syftet med undersökningen och hur den är upplagd generellt. Det är av stor vikt att deltagarna är medvetna om sina rättigheter under en intervju och därav bör deltagarna informeras om att det är frivilligt att delta i projektet samt att deltagarna har rätt att dra sig ur när som helst under intervjuens gång. Det är också viktigt att deltagarna får en klar överblick om arbetets syfte och procedurerna i forskningen. Vem som kommer att få tillgång till intervjun eller annat material bör också ingå inom ett informerat samtycke med undersökningsspersonerna. Då talar man om konfidentialitet vilket Kvale och Brinkmann (Ibid:88) understryker. Detta innebär att privata data som kan identifiera deltagarna i undersökningen inte kommer att avslöjas. Man ska därmed skydda undersökningsspersonernas identitet och ska anonymiseras. Ingen information om namn, kön, ålder eller vilken förskola jag varit på ska skrivas och ska inte kunna listas ut. Det ska också inte gå att lista ut vem som har sagt vad inom de sammanställda intervju svaren.

Jag började med att presentera mig och informera utförligt vad mitt syfte med min undersökning var för samtliga intervju personer. Att det var frivilligt att delta framkom samt att allt material som inspelningsmaterialet enbart var för mig för att underlätta transkriptionen. Jag berättade också intervju personernas rättigheter om att full anonymitet och identitets skydd framkommer samt deras rättigheter att avbryta intervjun när som helst. Även att det inspelade materialet sedan skulle raderas informerade jag om. Jag informerade även att intervju personerna vid önskemål kunde få tillgång till det färdiga forskningsarbetet.

6. Resultatredovisning

I detta avsnitt kommer jag sakligt beskriva resultatet av intervjuerna och sedan sammanställa de gentemot varandra för att skildra likheter och skillnader mellan de olika förskolorna. Informanternas svar kommer jag dela in i smårubriker för att svaren på mina frågor ska bli lättare att tyda.

6.1 De språk som talas i avdelningen/förskolorna av tvåspråkiga barn

Pedagog 1 berättade att avdelningen i förskolan är ganska mångkulturell med sammanlagt sju olika nationaliteter och därmed sju olika språk som talas och detta enbart i avdelningen. Språken som de tvåspråkiga barnen talar är somaliska, kurdiska, turkiska, persiska, engelska, bosniska och kinesiska. Pedagogen själv är flerspråkig från Sydamerika och talar två andra språk flytande utöver svenska och engelska. Pedagogen visste dock inte hur många fler språk som omfattas i hela förskolan.

Pedagog 2 menade att förskolan i sig är väldigt mångkulturell och på den avdelningen som pedagogen ansvarar för talas det sex olika språk i barngruppen på 16 barn. Men i hela förskolan talas det sammanlagt 23 olika språk. De språk som talas bland de tvåspråkiga barnen i avdelningen är libanesiska, persiska, spanska, amhariska, bosniska, och albanska. Pedagogen i fråga är från Mellanöstern och jobbar också som flerspråkig modersmålspedagog. Pedagogen menade att de vanligaste förekommande språken som talas generellt i hela förskolan är spanska, albanska och bosniska.

Pedagog 3 påpekade att i förskolan finns det väldigt många tvåspråkiga barn. Hon visade en lista på alla språk som talades på just den avdelningen förutom svenska vilket var 10 olika språk på en barngrupp med 20 barn. Därmed hade pedagogen ingen direkt information om antalet språk för hela förskolan. Men de olika språk som talas på avdelningen var spanska, ryska, arabiska, bosniska, syrianska, turkiska, mandarin, filipino, somaliska, serbiska och portugisiska. Pedagogen i fråga är enspråkig med svenska som modersmål.

Pedagog 4 berättade att det förekommer många tvåspråkiga barn i förskolan med diverse språk men att det finns få tvåspråkiga pedagoger som jobbar där. Pedagogen hade med sig en lista till intervjun som innefattade vilka språk som talas. De olika språk som talas i förskolan av tvåspråkiga barn var slovenska, kurdiska, spanska, persiska, japanska, polska, arabiska, italienska, thailändska och tyska. Sammanlagt är antalet språk som förekommer i förskolan 10. Av de tvåspråkiga barnen är det flest som talar persiska och kurdiska.

Pedagog 5 berättade att förskolan innefattar både tvåspråkiga barn och pedagoger och på avdelningen talas det åtta olika språk. De språk som talas där är kurdiska, arabiska, somaliska, albanska, bosniska, portugisiska, persiska och polska. Utifrån pedagogens uppgifter finns tvåspråkiga pedagoger men ingen som har modersmålsstöd för barn som talar samma modersmål. Pedagogen själv är enspråkig med svenska som modersmål.

6.2 Åsikter om tvåspråkighet

Alla fem pedagogerna ansåg att vara tvåspråkig enbart är positivt och en fördel för både barn och vuxna. Pedagog 5 beskrev tvåspråkighet som ”nyttigt för samhället då det är allt mer mångkulturellt och jag önskar själv att jag var tvåspråkig om man bortser från engelskan då”. Vidare sa pedagog 5 att det är en merit att ha fler språk i bagaget och allt fler arbetsgivare begär detta.

Samtliga pedagoger ansåg att tvåspråkighet är en del av barnens identitet och ju fler språk man kan desto mer främjar det en människa. Pedagog 4 berättade att ”man ska se varje

individens person och ta tillvara på det som dem har att erbjuda så det ska man ju lyfta fram”. Pedagog 4 menade vidare att det är något som man får lära sig när man går utbildningen (lärarutbildning), att man ska se varje individ och lyfta fram alla barnen. Pedagog 4 sa vidare: ”... man ska ju lära av varandra”. Pedagog 1, 2 och 4 ansåg att tvåspråkiga barn har större förutsättningar att utveckla även det svenska språket eller något annat språk om barnen är säkra på sitt modersmål. Pedagog 1 sade att om barnen är säkra på sitt modersmål så ”främjar det även det svenska språket”. Pedagog 1 berättade och hänvisade till läroplanen att man ska respektera och synliggöra alla barn och därmed gäller det även de tvåspråkiga barnens modersmål. Pedagog 2 sade att tvåspråkighet innebär att ”det är någonting som du har med dig och du kan inte undvika det”. Vidare sa pedagog 2 att det är därför viktigt att man ser till att ge stöd för deras utveckling i modersmålet.

Tre av pedagogerna påpekade att tvåspråkiga barn är en tillgång för förskolan. Pedagog 3 uttryckte att pedagogerna i förskolan lär sig så otroligt mycket av de tvåspråkiga barnen och även barnens föräldrar. Efter en följdfråga av intervjuaren om på vilket sätt svarade pedagog 3 ”... jo, genom att vi frågar de tvåspråkiga barnen hur man säger t.ex. ’hej’ på serbiska så lär vi oss av dem”. Pedagog 3 menade att det handlar om att visa intresse för barnens olika språk och detta intresse gör att barnen vågar visa pedagogerna vad de kan för språk och hur man säger olika saker på deras modersmål. Pedagog 3 sade att barnen i början var blyga vad gällde deras modersmål men efter att man visar intresse vågar de vara mer öppna och känna sig trygga. Pedagog 3 berättade vidare att de har haft ett kulturtema där man belyser dem tvåspråkiga barnens olika kulturer, länder och språk. Detta innefattade att samtliga barn och förskollärare i avdelningen fick lära sig vad man talar i ett visst land och hur man klär sig och vilka traditionella maträtter som symboliserar landet. Pedagog 3 sa: ”... med tanke på att förskolan är mångkulturell tyckte vi att det är jätteviktigt att vi lyfter fram barnens olika kulturer så att dem får en chans att synas”. Detta innefattade även att föräldrarna blev delaktiga och några hade med sig något traditionellt bakverk eller folkdräkter som är vanliga för landet. Pedagog 3 sade att detta kulturtema var väldigt uppskattat främst av barnens föräldrar just för att dem fick visa upp sin kultur. Även pedagog 2 berättade om något liknande men i det fallet skulle de ”resa till olika länder” på låtsas där de tvåspråkiga barnen kommer ifrån och ”besöka” det landet. Då fick barnen berätta om det landet tillsammans med någon förälder som var närvarande inför hela barngruppen vid redovisningen av det landet som dem hade ”rest” till tillsammans med barngruppen. Pedagog 2 sa: ”... där fick föräldrarna komma med lite bilder och texter och information om landet och hur man säger ’hej’ och hur man säger ’hej då’ på det språket”. De olika länderna innefattade Spanien, Egypten, Libanon, Iran, Bosnien, Albanien och Etiopien.

6.3 Erfarenheter av tvåspråkiga barns språkutveckling

Samtliga pedagoger hade mestadels positiva erfarenheter av tvåspråkiga barns språkutveckling. Pedagog 1 och 3 hade inte några negativa erfarenheter av barnens språkutveckling. Pedagog 1 upplevde inte att barnen blandade de respektive språken eller att det svenska språket hamnade i kläm på grund av modersmålet. De positiva erfarenheter som pedagog 1 har sett och upplevt är att barnen faktiskt är väldigt duktiga på det svenska språket i förskolan. Pedagog 3 hade inte heller upplevt några konstigheter i barnens språkutveckling utan ansåg att dem låg på samma nivå som dem enspråkiga barnen.

Pedagogerna 2,4 och 5 hade också positiva erfarenheter om tvåspråkiga barns språkutveckling. Men de menade även att utifrån deras erfarenheter är att dem ibland hör barnen blanda vissa ord och begrepp mellan deras modersmål och svenskan. Pedagog 5 menade att ”... ibland kan det bli för mycket med de olika språken för vissa barn men då gäller det för oss att vara uppmärksamma på det och tydliga i vårt språk mot dem”. Men enligt pedagog 5 är det vanligt att tvåspråkiga barns språkutveckling faller på plats så småningom när dem kommer upp i åldrarna för deras respektive språk. Pedagog 2 ansåg att barnen kan

blanda ihop språken i början av deras språkutveckling i respektive språk men menar att av egna erfarenheter kan barnen utveckla båda språken samtidigt med hjälp av rätt stöd både i förskolan och av föräldrarna hemma. Vidare säger pedagog 2 att "... jag tycker att de tvåspråkiga barnen blir duktigare på grammatik" och detta kopplar pedagog 2 till det svenska språket. Vidare sade pedagog 2 att "ju mer man stödjer det språket barnen talar hemma (modersmålet) desto bättre blir dem på att lära sig det svenska språket". Därför ansåg pedagog 2 att det är viktigt att föräldrarna talar på sitt modersmål hemma.

Pedagog 4 hade också erfarenheter av att barnen på avdelningen kunde blanda sina respektive språk och att det kunde försätta pedagogerna i en jobbig situation ifall man inte själv talar barnets modersmål och inte vet vad han/hon egentligen säger eller vill ha. Då kan det bli svårt att hjälpa barnet. Pedagog 4 menar att man blir lite ställd och "... då står man där som ett frågetecken när man själv inte talar de språken eller förstår vad barnen säger". Vidare berättade pedagog 4 att "kan de inte det på svenska, det som dem ska säga, så säger barnen det på det andra språket". Pedagog 4 menade att det är deras sätt att göra sig förstådda på det barnen vet och att det är naturligt för dem att använda sig av sitt modersmål i sådana tillfällen. Två pedagoger betonade att barnen får ett rikare utbud av olika ord på samma sak.

6.4 Vad anser du är viktigast när det gäller språkutvecklingen hos två- flerspråkiga barn?

Övergripande förekom det att samtliga pedagoger betonade vikten av att tvåspråkiga barn ska få stöd både i förskolan samt i hemmet. De alla ansåg att modersmålet är väldigt viktigt för barnen i förskolan och att stöd bör finnas till barn som är tvåspråkiga för att dem ska kunna utveckla båda sina språk till fullo. Samtliga pedagoger betonade föräldrarnas roll som relevant när det gäller tvåspråkigheten hos barnen. Med detta menade de att det är väldigt viktigt att föräldrarna talar på sitt modersmål med barnen i så stor utsträckning som möjligt hemma.

Speciellt pedagog 3 betonade och tyckte att föräldrarna bär det största ansvaret gällande deras barns tvåspråkliga utveckling och deras engagemang kan ge deras barn en enorm möjlighet för att kunna utveckla modersmålet. Vidare sa pedagog 3: "... det bästa är att tvåspråkiga barn ska få sitt modersmål hemma, alltså att föräldrarna ska prata sitt modersmål hemma". Pedagog 3 ansåg att det svenska språket ska man tala och lära sig i förskolan och inte prata hemma, för det talar barnen ändå i så stor utsträckning dagligen i förskolan. Även pedagog 2 ansåg att ansvaret börjar först och främst hos föräldrarna men också att förskolan ska tillhandahålla barnen stöd under utvecklingen av modersmålet. Det är först när föräldrarna visar sitt engagemang som förskolan kan finnas där som extra stöd när det gäller material på modersmålet och dylikt. Vad som framkom var exempel från pedagog 1 som hade pratat med föräldrarna till ett tvåspråkigt barn på avdelningen och där hade de sagt att dem nästan enbart talar modersmålet hemma. Vad pedagogen upplevde var att de nästan skämdes för att erkänna detta och därför blev lite förvånade att pedagogen ansåg att det de gjorde var helt rätt för att barnen talar redan tillräckligt med svenska i förskolan ändå och på så sätt utvecklar sitt svenska språk. Därför tyckte pedagog 1 att det är viktigt att vara ett positivt stöd för både barnen och deras föräldrar.

Två pedagoger ansåg att det är väldigt viktigt att man ska ge barnen i förskolan utrymme och möjlighet att främja modersmålet och ta tillvara på det. Det är betydelsefullt att man visar stöd och respekt för barnen och deras modersmål och inte tycker att det är någonting konstigt, fel eller annorlunda. Vidare ansåg pedagogerna att det enda de kan ge barnen som är viktigt är chansen att kunna utveckla sitt modersmål och stöd men att den huvudsakliga uppgiften ligger i föräldrarnas ansvar genom efterfrågningar på olika material som kan finnas i förskolorna.

6.5 Förutsättningar för att stödja de tvåspråkiga barnens modersmålsutveckling

De flesta pedagogerna hade någon form av stöd som en förutsättning för tvåspråkiga barn, men det varierade lite emellan vissa förskolor. Förutsättningarna var alltifrån att ambulerande modersmålspedagoger som kom till några av förskolorna och hade aktiv modersmålsstöd med de tvåspråkiga barnen eller att man använde sig av redan tillgängliga flerspråkiga anställda pedagoger som kunde ha modersmålsstöd med tvåspråkiga barn som talar samma modersmål som pedagogerna eller att det fanns böcker, spel och liknande på lite olika modersmål som barnen och deras föräldrar kunde låna med sig hem och använda om detta efterfrågades av föräldrarna. Pedagog 4 och 5 hade inte aktiv modersmålsstöd med en ambulerande modersmålspedagog som kom dit en gång i veckan. Detta trodde de berodde på att det inte fanns tillräckligt antal barn, dvs. minst fem för att en modersmålspedagog har rätt att komma för modersmålsstöd eller så har föräldrar inte efterfrågat någon form av modersmålsstöd för deras barn. Pedagog 4 menar "... det är ingen som har efterfrågat det, för det kommer ju senare i skolan". Däremot hade de annat material i förskolan som barnen kunde låna hem på deras språk. Pedagog 5 beskriver att det inte finns någon modersmålspedagog som kommer till förskolan för att ha modersmålsstöd och att ingen flerspråkig anställd har modersmålsstöd med barn som talar samma modersmål. Pedagog 5 beskriver däremot att förskolan tidigare har lånat böcker från biblioteket på olika språk efter efterfrågningar från några av de tvåspråkiga barnens föräldrar och som de sedan har kunnat låna med sig hem.

Pedagog 2 och 4, som båda är kontaktperson/ språkutvecklare (huvudpersonerna) för modersmålsstöd i förskolan för tvåspråkiga barn, hade liknande förutsättningar på sina förskolor men de förutsättningarna utnyttjades olika beroende på efterfrågningarna från barnens föräldrar samt hur många barn som fanns där med samma modersmål som då har rätt till modersmålsstöd. Vad som framkom under deras respektive intervjuer var att de har tillgång till så kallade "språkväskor" vilket innefattar böcker, spel, fingerdockor mm. Dessa språkväskor finns på olika språk och som kontaktpersonerna kan beställa in på respektive språk som talas i förskolan och kan låna hem under två veckors tid. Vad som framkom var att dessa "språkväskor" har varit väldigt positivt och de som har lånat hem det har varit nöjda för att ha fått den möjligheten. Däremot är det inte alla föräldrar som tar detta tillfälle i akt och efterfrågar och utnyttjar detta stödmaterial på barnens modersmål trots att det finns tillgängligt.

Pedagog 2 berättade att det kommer en ambulerande modersmålspedagog till förskolan för att ha aktiv modersmålsstöd för barn som talar spanska, albanska och bosniska då det finns fler barn än fem som talar de språken. Pedagog 2 menar att det är enbart då som man har möjlighet för modersmålsstöd. Sedan finns det flerspråkiga anställda pedagoger som används som extra resurser för att ge modersmålsstöd åt barn som talar arabiska, ryska, persiska och engelska och då spelar det inte någon roll om det är ett barn eller fler. Då har förskolan kommit överens om att dessa barn får minst en halvtimme i veckan som de får "modersmålsstöd" i form av en flerspråkig anställd pedagog som talar något av de språken. Då pedagog 2 själv är en flerspråkig anställd har pedagogen också hand om modersmålsstöd för tvåspråkiga barn som talar samma språk. Pedagogen omtalade att då har de sagostunder med barnen på deras modersmål en gång i veckan under ca 30 minuter.

Pedagog 1 berättade att det kommer ambulerande modersmålspedagoger till förskolan för barn som talar engelska och persiska en gång i veckan. Pedagogen berättade vidare att en kollega brukar gå till biblioteket och låna böcker på andra språk som talas av tvåspråkiga barn på avdelningen. Föräldrarna till barnen informeras om att det finns böcker tillgängliga för de som önskar detta. Pedagog 1 visste inte ifall någon flerspråkig personal också hade hand om modersmålsstödet för några barn på deras gemensamma modersmål. Pedagog 3 berättade också att det fanns barn som fick aktivt modersmålsstöd i förskolan då en ambulerande modersmålspedagog kom till förskolan. Det framkom inte om det fanns böcker som de lånade från något bibliotek på andra modersmål till avdelning.

En annan förutsättning som framkom från intervjuerna på denna fråga var att det finns sagostunder arrangerade för tvåspråkiga barn på ett bibliotek där tvåspråkiga barn tillsammans med deras föräldrar kan lyssna på sagor på sina respektive språk och detta informeras föräldrarna om så att de vet att den möjligheten finns. Detta omfattade dock enbart några språk som var vanligt förekommande bland tvåspråkiga barn. Två av pedagogerna hade även tillgång till IPADs och kunde med hjälp av dem söka och hitta olika applikationer på olika språk, ”språkappar”, som kunde användas av barnen för att främja deras modersmål. Det är olika applikationer som man kan ladda ner på olika språk och som barnen sedan kan ta del av. Något mer som framkom var att man har börjat tänka mer på barnens placeringar och att barn som talar samma modersmål ska få gå i samma barngrupp och om det finns barn som talar t.ex. persiska ska få hamna på en avdelning där det finns någon förskollärare som talar just persiska eller andra barn som talar persiska. Detta för att barnen ska ha nära tillgång till sitt modersmål även i förskolan, menade en pedagog.

6.6 Samarbete med föräldrarna för att främja barnens tvåspråkighet

Samarbetet med föräldrarna varierade i de olika förskolorna men vad som var gemensamt var att alla pedagoger hade någon form av dialog med föräldrarna som uppmanade dem om att det finns olika typer av stöd och material för att främja tvåspråkigheten hos barnen på barnens modersmål. Sedan menade samtliga pedagoger att det var upp till föräldrarna om de ville t.ex. låna hem böcker på barnens modersmål och läsa för barnen. För de barn som har rätt till modersmålsstöd, där det antingen kommer en ambulerande modersmålspedagog eller där en fastställd flerspråkig pedagog har modersmålsstöd, informeras föräldrarna om detta och därefter kan de själva avgöra om deras barn ska ha ett sådant stöd eller inte. Två pedagoger menade att föräldrarna inte har efterfrågat någon form av just stöd för barnens modersmål och i form av stöd menas böcker som finns tillgängliga i förskolan.

Två pedagoger, pedagog 2 och pedagog 4 har det yttersta ansvaret för information kring språkutvecklingen i förskolan, information kring olika modersmålsstöd i form av material som t.ex. ”språkväskor” och dylikt. Pedagogerna menar att det som framkommer under dessa språkutvecklingsmöten framförs på APT mötena för resterande pedagoger. APT är möten där all personal som jobbar i förskolan samlas tillsammans med rektor och tar del av varandras information en gång i månaden. Sedan är det de resterande pedagogernas ansvar att föra ordet om språkutvecklingen vidare till föräldrarna till dem tvåspråkiga barnen på sina respektive avdelningar. De för pedagogernas ord vidare. Om några föräldrar sedan skulle efterfråga någon form av material som ”språkväskor” på t.ex. bosniska kan de få låna hem detta och använda tillsammans med sina barn. Det är alltså pedagogernas ansvar om att införskaffa sådana språkväskor på de olika språk som frågas efter. Men de har däremot inte kontakt med alla föräldrar till de tvåspråkiga barnen, utan en mer indirekt kontakt med dem.

Pedagog 5 informerade att samtal kring att främja de tvåspråkiga barnens modersmål inte kom ofta på tal med föräldrarna i avdelningen. Pedagogen fick tänka till just på frågan och menade att de informerar föräldrarna om material de kan låna hem på deras modersmål och som kan användas för att främja de tvåspråkiga barnens modersmål men vidare hade man inte haft något ingående samarbete med de tvåspråkiga barnens föräldrar gällande deras modersmål.

6.6.1 Sammanfattning av resultatet

Nedan kommer en sammanfattning på studiens två frågeställningar att sammanställas utifrån resultaten.

6.6.2 Förutsättningar för de tvåspråkiga barnen i förskolorna

Det framkom varierande förutsättningar för de tvåspråkiga barnen och deras modersmål. Men generellt fanns det ändå någon form av ”stöd” för att främja och stötta de tvåspråkiga barnens

modersmål i olika utsträckning. Det var alltifrån regelbundna aktiva modersmålsstöd, som gavs en gång i veckan av ambulerande pedagoger som kom till förskolorna eller flerspråkiga anställda pedagoger, till att det fanns olika typer av material som t.ex. böcker, spel och dyligt som kunde lånas in eller redan fanns tillgängliga i några avdelningar och som barnen tillsammans med sina föräldrar kunde låna med sig hem. Däremot framkom det inte på två förskolor att aktiv modersmålsstöd fanns och detta trodde pedagogerna berodde på att det inte fanns det antalet barn som man har rätt till att införskaffa en modersmålspedagog för eller att ett modersmålsstöd inte hade efterfrågats av dessa barnens föräldrar. På två förskolor fanns där ”språkväskor” innehållande böcker, spel och fingerdockor på de tvåspråkiga barnens olika modersmål som de tillsammans med deras föräldrar kunde låna hem och man kunde även använda sig utav IPADs och ladda ner språkapplikationer på olika modersmål som de tvåspråkiga barnen talar. En annan förutsättning som framkom från sammanställningen av resultaten var att det fanns arrangerade ”sagostunder” på olika språk för förskolebarn i ett bibliotek där barnen tillsammans med deras föräldrar kunde lyssna på sagor. Det framkom även att böcker fanns att låna hem från biblioteket och som de tvåspråkiga barnen kunde få låna med sig hem om detta efterfrågades av föräldrarna. En pedagog menade att modersmålsstödet kommer främst på tal efter att föräldrarna till de tvåspråkiga barnen efterfrågar material såsom böcker mm.

6.2.3 Pedagogernas inställning och erfarenheter till tvåspråkighet

Samtliga pedagoger hade en positiv bild av tvåspråkighet och alla ansåg att det är en tillgång för barnen och en del av barnens identitet som skulle främjas. Tre av pedagogerna uttryckte att tvåspråkiga barn var en tillgång för förskolan för att man lär sig av varandra och man visar nyfikenhet och intresse. Pedagogerna tyckte att modersmålet är något som ska stödjas redan i förskolan trots att två pedagoger hade erfarenheter av att de flesta föräldrar väntar med detta tills barnen blivit lite äldre och börjat i skolan. Tre pedagoger påpekade att tvåspråkiga barn som har ett berikat modersmål har stora förutsättningar och en stadig grund för att utveckla det svenska språket. Det framkom av resultaten att två förskolor hade haft olika kulturteman som berörde de tvåspråkiga barnens kulturer, språk och länder. Detta för att belysa och synliggöra barnens olika kulturer och språk. Dessa teman hade fått föräldrarna att bli delaktiga vilket hade uppskattats. Av resultatet framkom även att det står i läroplanen att man ska se varje individs person och lyfta fram det som de har att erbjuda och att visa intresse för barnens olika språk och kulturer. Alla pedagoger hade positiva erfarenheter av tvåspråkiga barns språkutveckling men tre av pedagogerna menade att de kunde höra några barn ibland blanda modersmålet med det svenska språket. Men att detta klarnade upp senare för barnens olika språk. En pedagog tyckte att de tvåspråkiga barnen blir bättre på grammatik och får ett rikare utbud av ord.

7. Analys

I detta avsnitt kommer resultatet, tidigare forskning och teorier att analyseras och sammanfattas.

7.1 Pedagogernas inställning och erfarenheter till tvåspråkighet

Av resultatdelen framkom att samtliga informanter ansåg att tvåspråkighet enbart är något positivt och en del av en människas person och som inte kan undvikas. Det gäller att se varje barn och främja deras olika språk och kultur som dem har med sig. Calderon (2006:29) menar att personalens ansvar ligger i att alla barn ges goda färdigheter i hela sin språkliga kompetens. Det gäller således även tvåspråkiga barn. Calderon (2006:7) hävdar att ju fler språk man kan desto fler tillgångar har man i livet. I Skolverkets rapport (2002:6) står att språket och identiteten är nära sammankopplade och bör tillvaratas i förskolan. Det är något som barnen har med sig och som inte bör undvikas. Av resultatdelen framkom att informanterna var medvetna om att språket är en del av en människas person och bör tillvaratas. Ladberg (2003:172) påstår att personalens inställning till barnens olika språk och kulturer speglar av sig för hur barnen ser på deras modersmål och kulturella bakgrund. Om personalen i förskolan är uppmärksamma och uppskattar de tvåspråkiga barnens modersmål vågar barnen visa och använda sitt modersmål även i förskolans verksamhet och barnen utvecklar en positiv självbild av sina kulturella och språkliga bakgrunder. Även Calderon (2006:24–25) anser att personalens och omgivningens attityder för tvåspråkiga barn kan påverka utvecklingen av deras tvåspråkighet. Calderon (2006:36) hävdar att det gäller som personal att belysa de olika språk som förekommer och bemöta tvåspråkiga barn och deras föräldrar respektfullt. Vidare menar Calderon (Idem:36) att det gäller att visa en nyfikenhet på barnens kulturella och språkliga bakgrund vilket sedan medför att barnen och deras föräldrar ges en uppmuntran att tala sitt modersmål. Av resultatdelen framkom att någon informant upplevde att några föräldrar undvek att tala på sitt modersmål hemma för de trodde att personalen skulle anse att de borde tala svenska och blev därför förvånade när personalen var väldigt stöttande och positiva till att tala modersmålet hemma.

Arnberg (2004:35) menar att förskolans attityder spelar roll för hur tvåspråkigheten hos barnen ska utvecklas och att det inte enbart är föräldrarnas attityder som spelar roll. Genom att förskolan är positiva till tvåspråkighet förmedlar man en positiv bild av andra språk och kulturer. Även samhällets attityder till tvåspråkighet spelar roll och bestämmer barnens förutsättningar till att kunna utnyttja att bli två – eller flerspråkig. Lindberg (2002:2) nämner just samhällets påverkan och menar att samhällets attityder av tvåspråkighet samt kulturella och språkliga minoriteter är avgörande ifall barn som talar minoritetsspråk kan utveckla additiv tvåspråkighet eller att barnen utvecklar en subtraktiv tvåspråkighet och går därmed miste om sitt modersmål. Om man har en negativ syn på andra språk och kulturer kan detta medföra att barnen undviker att använda sina modersmål och därmed använder enbart majoritetsspråket vilket är svenskan. Men om man visar att andra språk och kulturer är intressanta och en tillgång vågar barnen ta för sig mer och visa vad de förfogar över för språkkunskaper. Och av resultatdelen framkom att personalen var välmedvetna om att stödja och uppmärksamma barnens tvåspråkighet då dem hade positiva åsikter om just tvåspråkighet.

Av resultatet framgick att två förskolor jobbat med olika kulturteman där man synliggjort olika språk och kulturer i avdelningen där även föräldrar fått vara delaktiga. Genom dessa teman visar man en nyfikenhet, uppskattning och en acceptans av olika kulturella och språkliga bakgrunder vilket i sin tur medför att barnen och deras föräldrar känner sig viktiga, sedda och respekterade. I Lpfö98 (Lpfö98:10) framgår att förskolan ska sträva efter att varje barn känner sig delaktiga i sin egen kultur samt utvecklar respekt och känsla för andra kulturer. Därför är det relevant med teman som synliggör mångfald och andra kulturer då

förskolan är en kulturell mötesplats och att vi lever i ett allt mer mångkulturellt samhälle. Av resultatet framkom likaså att tvåspråkiga barn var en tillgång för förskolan då man lär av varandra och får ta del av varandras språk och kulturer. Här kan man dra kopplingar till det sociokulturella perspektivet vilket innefattar att allt lärande sker i samspel mellan människor. Dysthe (2003:31) anser att lärande sker genom samspel med andra där språket och kommunikationen är viktiga faktorer i läroprocessen. Dysthe (Ibid:41) hävdar att kunskap konstrueras genom ett samarbete mellan människor i olika kontexter och det sociokulturella perspektivet bygger just på denna typ av konstruktion som människor skapar emellan sig. Vidare menar Dysthe (Ibid:48) att det är genom kommunikationen som människor får tillgång till en kulturell mångfald som ständigt ändras. Barn och vuxna lär sig genom att härma, samtala, lyssna och samverka med andra. Detta medför att människor får del av kunskaper och färdigheter från tidig barndom. I det sociokulturella perspektivet är även språket och kommunikationen kopplade till inte enbart lärande utan även för tänkandet. Även Säljö (2000:20) ansåg att lärande inträffade genom interaktion med andra människor där språket användes som ett viktigt redskap. Säljö (Ibid:120) beskrev att Vygotskij förespråkade språket som ett hjälpmedel för att människor skulle förstå omvärlden. Vygotskij talade om den närmsta utvecklingszonen som innebar skillnaden mellan vad en individ klarar av ensam och vad samma individ klarar av med hjälp av en vuxens ledning eller en mer kompetent kamrat.

I resultatdelen framgick att tvåspråkiga barns förutsättningar att utveckla det svenska språket är större om barnen är säkra på sitt modersmål. Ett starkt modersmål främjar således även det svenska språket. Resultatet visar också att av informanternas erfarenheter kring tvåspråkiga barns språkutveckling är att några barn blandar sina två språk, dvs. modersmålet och svenskan men att båda språken går att utvecklas samtidigt med rätt stöd både i förskolan och i hemmet. Här kan man koppla till Eriksen Hagtvet (2004:155) som anser att under goda förutsättningar kan barn lära sig flera språk samtidigt och att tvåspråkiga barn som fått modersmålsstöd utvecklar ett bemästrat svenska språk. Även Lpfö 98 (Lpfö 98:8) beskriver betydelsen av att utveckla ett rikt modersmål då detta ger upphov till att utveckla det svenska språket också. Det framkom även av resultatdelen att tvåspråkiga barn blir bättre på grammatik. Lindberg (2002:2) hävdar att tvåspråkiga barn blir mer flexibla kognitivt då de i tidigt skede kan växla mellan sina respektive språk och kan använda flera annorlunda uttryck för en och samma sak. Vidare anser Lindberg (Idem:2) att tvåspråkiga barn kan utveckla sitt verbala tänkande genom att de får en tidig kontakt med flera olika språk och att fler språk ger större möjligheter att hitta alternativa lösningar på ett problem. Om t.ex. ett barn inte kan säga ordet ”docka” på svenska kan detta barn ersätta det ordet med ett annat genom att använda sitt modersmål. På så sätt kan barnet utnyttja sina respektive språk och hitta olika lösningar. Att barnen växlar sina språk är naturligt för dem.

7.2 Förutsättningar för de tvåspråkiga barnen i förskolorna

Resultatet visar att informanterna ansåg att förskolan ska ge de tvåspråkiga barnen möjlighet och utrymme att främja modersmålet och på så sätt utvecklas deras språkutveckling. Även Lpfö 98 (Lpfö 98:8) skriver att förskolan ska stimulera varje barns språkutveckling. Calderon (2006:24–25) anser att språkutvecklingen styrs av olika språkmiljöer som barnen befinner sig i. Då talar man om additiv och subtraktiv tvåspråkighet och dessa kan avgöra om barnet blir tvåspråkigt där modersmålet utvecklas parallellt till svenskan, additiv, eller ifall barnet tappar ett av sina språk och blir enspråkigt, subtraktiv. Genom att barnen talar sitt modersmål hemma och svenska i förskolan försätts barnen i olika språkmiljöer som främjar deras respektive språk. På så sätt ”förlorar” barnen inte ett språk på bekostnad av ett annat utan båda språken kommer till daglig användning. Det handlar alltså om att försätta barnen i språkmiljöer som stimulerar deras respektive språk. Dessa begrepp har därmed en avgörande roll för hur stort utrymme som barnen tillåts för att utveckla sina språk. Därför är det viktigt att barnen ges möjligheter att utveckla sina båda språk parallellt till varandra så att det ena språket inte försvinner på bekostnad av det andra. Även Skolverket (2002:6-7) belyser vikten av att rätt

förutsättning medför att tvåspråkiga barn utvecklar hela sin språkliga kompetens, dvs. både sitt modersmål samt det andra språket. Skolverket (Idem:6-7) skriver att deras kartläggning tyder på att det är nödvändigt och ytterst relevant att förskolor och skolor ges de förutsättningar som behövs för att uppmärksamma de flerspråkiga barnen och eleverna. Detta för att de ska kunna utveckla avancerade språkfärdigheter i sina olika språk och för att uppnå detta ska goda förutsättningar ges. Med detta menas att genom modersmålsstöd kan barnen uppnå goda språkkunskaper på sina respektive språk både i förskolan samt skolans verksamhet.

Men det är inte enbart förskolan som ska ge utrymme för modersmålsstödet. Resultatet visade att informanterna betonade föräldrarnas roll som väldigt viktig för språkutvecklingen hos tvåspråkiga barn. Där menade de att föräldrarna har den huvudsakliga uppgiften att tala på sina modersmål hemma så ofta som möjligt och inte enbart svenska för det talar man redan tillräckligt på förskolan. Vidare menade informanterna att det är genom föräldrarnas motivation och engagemang som barnen kan lära sig sitt modersmål och sedan kan förskolan på efterfrågningar tillhandahålla material och annat på barnens modersmål. Att barn får lust att lära sig ett språk och har bra självförtroende är det en bra grund för språkutvecklingen hävdar Benckert (red. Axelsson 1999:82). Arnberg (2004:175) anser att tvåspråkiga barn bör tala modersmålet så ofta som möjligt hemma och att föräldrarna tar initiativ till detta.

Samtliga förskolor hade någon form av stöd för vissa barns modersmål men det varierade från förskola till förskola och det förutsatte inte alla tvåspråkiga barn i avdelningen utan enbart några. Av resultatet framgick att de förutsättningar som fanns var bl.a. ambulerande modersmålspedagoger som hade aktiv modersmålsstöd en gång i veckan, flerspråkiga anställda som används för modersmålsstöd och olika stödmaterial som böcker och spel, användes efter efterfrågningar av föräldrarna. Men dock framkom det att inte alla förskolorna hade aktiv modersmålsstöd med en ambulerande modersmålspedagog. Det framkom inte heller i alla förskolor att man använde flerspråkiga anställda som hade modersmålsstöd trots att det fanns flerspråkiga pedagoger tillgängliga. Lpfö 98 (Lpfö 98:12) anger att barn som har ett modersmål som inte är svenska ska utveckla sin kulturella identitet och sin förmåga att kommunicera både på sitt modersmål som på svenska. Även Skollagen (Skollagen kap.8 10 §) belyser att förskolan ska ge barn med ett annat modersmål än svenska möjlighet att utveckla både det svenska språket samt sitt modersmål. Utifrån dessa styrdokument ska det alltså finnas förutsättningar i förskolorna för modersmålsstöd för tvåspråkiga barn. Men trots detta förekommer det inte i alla förskolor enligt informanterna och detta menar de kan ha berott på att det inte fanns tillräckligt antal barn som talar samma språk där en ambulerande modersmålspedagog har rätt till att ge modersmålsstöd eller att modersmålsstöd inte hade efterfrågats av föräldrarna.

Benckert et al. (2008:25) hävdar att modersmålsstödet ska integreras i förskolans verksamhet där tvåspråkiga barn finns. Det finns dock mål som förskolan måste nå upp till för att modersmålsstöd ska ges och detta omfattar antalet barn som talar samma modersmål vilket är minst fem, sedan även tillgången till både ambulerande modersmålspedagog samt hur de flerspråkiga anställdas språkkompetens ser ut och ifall det finns tvåspråkiga barn med samma modersmål som flerspråkiga anställda. Av resultatet framkom det att en av informanterna jobbar just som en flerspråkig anställd modersmålspedagog och att detta även förekommer på fyra andra språk där det finns anställda som talar samma modersmål som några barn. Calderon (2006:15) menar att flerspråkiga pedagoger är viktiga för de tvåspråkiga barnens språkutveckling och även samarbetet med barnens föräldrar understödjas där känslan av en viss gemensam kulturell och språklig bakgrund uppstår.

Av egna erfarenheter har jag själv upplevt en känsla av gemenskap när jag praktiserat på en förskola där det funnits barn som har liknande språklig och kulturell bakgrund som mig. En

flerspråkig pedagog som talar några barns modersmål kan även hjälpa barnet att förklara något som barnet inte kan uttrycka på svenska vilket är en stor fördel. Det framkom också av resultatet att böcker fanns tillgängliga i förskolorna på olika modersmål och att dessa kunde lånas hem om föräldrarna önskade detta. Två informanter berättade att de är kontaktpersoner för modersmålsstöd i förskolan för tvåspråkiga barn vilket innefattar att de sköter allt som har med modersmål på förskolan att göra. Utifall det fanns föräldrar som efterfrågar ”språkväskor”, vilket innehåller bl.a. böcker och spel på olika modersmål kan barnen tillsammans med sina föräldrar låna hem detta. Av resultatet har detta varit positivt.

Det framkom även att en förskola hade börjat tänka på hur man placerade de tvåspråkiga barnen. Detta innebar att barn som talar samma modersmål som en flerspråkig pedagog skulle få hamna i samma avdelning. Detta för att barnen ska ha nära tillgång till sitt modersmål. Här kan man koppla till Benckert et al. (2008:26) som påpekar att modersmålsstödet inte enbart ska vara en integrerad del just vid det tillfället i veckan som barnen får modersmålsstöd utan att man den resterande tiden synliggör barnens modersmål. Därför anser jag att det är en bra idé att tänka på barnens placeringar så att de hamnar i en avdelning där någon vuxen eller andra barn talar samma modersmål. Detta medför att barnen får en nära kontakt med pedagogen samt att även föräldrarna känner en viss gemenskap. Även Skolverkets rapport (2002:33) hävdar att flerspråkiga pedagoger är en tillgång för förskolan då de kan ansvara för modersmålsstödet med barn som talar samma modersmål. Och detta förutsätter att flerspråkiga pedagoger kan planera, följa upp och utvärdera modersmålsstödet med barnen på ett annat sätt till skillnad från då en ambulerande modersmålspedagog kommer till skolan en gång i veckan.

Resultatet visade att samtliga informanter hade någon form av dialog och informerade föräldrarna gällande tillgång till stöd för att utveckla barnens modersmål om detta önskades. Dock visade det sig att inte alla föräldrar till de tvåspråkiga barnen hade efterfrågat varken modersmålsstöd eller böcker för att ta till hjälp. Resultatet visade att man informerade föräldrarna om att förskolan kan införskaffa stödmaterial på barnens modersmål om detta var önskvärt och sedan kunde dem själva välja att låna hem böcker och använda tillsammans med sina barn. Benckert et al. (2008:9) anser att föräldrarna till de tvåspråkiga barnen bär ansvaret för hur deras barns språkutveckling ska se ut och hur aktivt språkanvändningen ska vara.

Av resultatet framkom också att några föräldrar frågat efter de så kallade ”språkväskor” som fanns på två av informanternas respektive förskolor. Deras uppgift som kontaktpersoner för modersmålsstöd på sina förskolor är att föra vidare deras inkommande information från olika möten som belyser modersmålsstöd. Sedan redovisas denna information på APT möten i förskolorna och därefter får pedagogerna på respektive avdelning informera föräldrarna till de tvåspråkiga barnen. De har således inte hand om alla tvåspråkiga barn i förskolan utan enbart de barn som finns i deras avdelning.

Personligen anser jag att ha en öppen och bra dialog med alla barns föräldrar i förskolan är ytterst relevant och det gäller således även de tvåspråkiga barnens föräldrar. Genom en bra dialog och att pedagogerna visar uppmuntran för barnens modersmål kan det stödja deras tvåspråkliga utveckling anser jag. Även Benckert et al. (2008:9) betonar betydelsen av samarbetet mellan föräldrarna och pedagogerna då detta utgör hur språkutvecklingen för de tvåspråkiga barnen fortlöper. Därför är det viktigt med en bra kartläggning och planering om barnens språksituation där man synliggör deras språkanvändning inom olika kontexter vare sig det är hemma eller i förskolan.

8. Slutdiskussion

Förskolan är en plats där grunden läggs för ett livslångt lärande. Därför är det av betydelse att förskolans verksamhet tar tillvara alla möjliga aspekter som barnen behöver för att utvecklas som enskilda individer där deras identitet stärks. Att anpassa förskolans verksamhet till varje barns behov och förutsättningar är vad förskolans uppgift innefattar. Det är inte barnen som ska anpassas till förskolan. I läroplanen för förskolan Lpfö 98 beskrivs betydelsen av modersmålet och barn med andra språkliga och kulturella bakgrunder. Lpfö 98 (Lpfö 98:8) menar att det är av stor vikt att förskolan stimulerar varje barns språkutveckling och tar tillvara på barns intresse och nyfikenhet på skriftspråket. De barnen med ett annat modersmål än svenska ska framgå av förskolan till att medverka att dem får möjligheter till att utveckla sitt modersmål samt för det svenska språket. Med detta menas att förskolan ska tillhandahålla stöd för tvåspråkiga barns modersmål. Dagens samhälle är mångkulturellt där man möter människor med olika kulturella och språkliga bakgrunder. Även Calderon (2006:7) nämner att Sverige idag är mer mångkulturellt och att allt fler barn som växer upp i Sverige har sina rötter i andra världsdelar. Alla barn kommer till förskolan med olika kulturella bakgrunder och har med sig ett språk, vare sig det är svenska eller ett annat modersmål. Calderon (Idem:7) menar att förskolan är en kulturell mötesplats för barnen och deras föräldrar och det är därför betydelsefullt att förskolan tar tillvara dessa olika möten. Därför anser jag att det är väsentligt att dagens förskolor speglar hur samhället ser ut idag så barnen inte lever i en "bubbla" där mångfald inte synliggörs. Lpfö 98 (Lpfö 98:7) beskriver också att förskolan är en social och kulturell mötesplats där förekommande av olika kulturer och språk finns till. Därför ska förskolan förbereda barnen för ett alltmer mångkulturellt samhälle och synliggöra hur samhället verkligen ser ut idag. Genom att man har en positiv inställning till mångfald reflekterar detta av sig på barnen då vi vuxna har ett stort inflytande på dem. Det gäller för oss som vuxna att föregå med gott exempel genom att visa respekt för våra medmänniskor och belysa mångfald. Genom att man introducerar detta redan i förskolan gör att det inte blir något nytt eller främmande för barnen sedan när dem väl kommer ut i samhället senare i livet. Det är av stor vikt att fånga upp, belysa och lyfta fram de olika kulturella mötena som finns i förskolans verksamhet och på så sätt skapas integration och en samhörighet bland barnen och deras föräldrar. Detta utesluter bland annat segregation och en känsla av utanförskap som annars lätt kan uppkomma. Känslan av "Vi och Dem" utesluts.

Att ha en positiv inställning till tvåspråkighet allmänt är en utlösande faktor för att barn ska kunna och vilja lära sig sitt modersmål och därmed vara stolta över det. Att man visar respekt och en nyfikenhet på andra språk och kulturer medför att barnen känner sig sedda och hörda samt att man har en positiv åsikt för tvåspråkiga och andra kulturer medför detta att barn vågar visa vad dem kan och kommer ifrån. Och av resultatet framkommer att samtliga pedagoger enbart hade positiva åsikter om tvåspråkiga barn och ansåg att det är en del av barnens identitet som ska tillvaratas. Calderon (2006:36) skriver om personalens inställning mot tvåspråkiga barn och deras språk. Calderon (idem:36) menar att personalen ska visa nyfikenhet och respekt i bemötandet mot de tvåspråkiga barnen och deras föräldrar. Genom att man visar en nyfikenhet på andra språk och kulturer stöttar man och uppmuntrar man föräldrarna att tala sitt modersmål med barnen och man visar därmed att alla språk och kulturer är betydelsefulla. Av resultatet framkom att samtliga informanter hade *väldigt* positiva åsikter om tvåspråkighet och ingen nämnde någon nackdel alls och med detta kan man diskutera om min egen tvåspråkighet kunde ha påverkat informanternas svar på denna fråga om vad dem ansåg om tvåspråkighet. Hur hade svaren sett ut om jag inte hade nämnt min tvåspråkighet? Detta kan man resonera kring och jag personligen tror att informanternas svar hade sett lite annorlunda ut där dem kanske hade varit mer "frispråkiga" och kanske nämnt någon nackdel med tvåspråkighet om jag inte hade nämnt min egen tvåspråkighet.

Sedan kan man diskutera kring själva intervjufrågan ”*Vad anser du om tvåspråkighet? Positivt eller negativt?*” Frågan i sig kan vara väldigt invecklad och ”känslig” att svara på och kan uppfattas som ganska svår att ge ett så ärligt svar som möjligt på.

Personligen anser jag att språk är en färskvara och för att inte ett av språken ska hamna i skymundan gäller det att man aktivt talar och använder de språk man kan i så stor utsträckning som möjligt. Genom att föräldrar talar sitt modersmål hemma och att barnen talar svenska i förskolan samt ges utrymme för modersmålsstöd i förskolan kommer barnens respektive språk till lika stor användning. För att barnen ska utveckla lika stora kompetenser i sina respektive språk ska dem försättas i olika språkliga miljöer där deras respektive språk talas och används i lika stor utsträckning. Calderon (2006:24–25) skriver om additiv och subtraktiv tvåspråkighet och menar att om barnen försetts i kontexter där båda språken talas lika mycket får de tvåspråkiga barnen en möjlighet att utveckla och behålla både sina respektive språk, additiv tvåspråkighet. Men om ena språket hamnar i skymundan och inte talas i lika stor utsträckning som det andra språket finns risken för att barnet helt överger sitt modersmål för det andra språket och i det fallet talar man om subtraktiv tvåspråkighet. Därför anser jag att det är av stor betydelse att pedagoger tillsammans med föräldrarna lägger upp och planerar så att barnens respektive språk talas i lika stor utsträckning inom olika språkliga miljöer så att dem inte förlorar ett av sina språk på bekostnad av ett annat. Benckert (2008:9) betonar att det är först och främst föräldrarna till dem tvåspråkiga barnen som bestämmer hur deras språkutveckling ska se ut. Benckert (Idem:9) menar att en kartläggning av barnens språkutveckling är viktigt där samarbetet mellan föräldrarna och pedagogerna utgör hur barnens språkutveckling ska fortlöpa.

Kulturteman är väldigt bra exempel på att lyfta fram andra kulturer och språk som talas av tvåspråkiga barn i avdelningen. Vidare kan man utveckla detta till ett utvecklingsarbete som inkluderar hela förskolan så att alla avdelningar tar del av detta kulturtema. Jag anser att det handlar om att förskolan ska spegla dagens verklighet och samhälle och därför gäller det att visa barnen hur det ser ut i verkligheten där de kommer att möta människor av olika slag. Genom kulturteman visar man ett tecken på att förskolan/pedagogerna är nyfikna och intresserade av andra kulturella och språkliga bakgrunder. Det är också viktigt att föräldrarna känner sig delaktiga i sådana kulturteman då dem känner att deras kultur är betydelsefull även i förskolans verksamhet.

Att det finns modersmålsstöd för barn redan i förskolan medför att deras språk och kultur är relevant och accepterat samt att föräldrarna också känner av detta. I styrdokument betonas vikten med modersmålsstöd redan i förskolan och att barnen introduceras för detta i tidig ålder är enbart positivt. Skolverket (2002:14) menar att forskning bevisar att språkutvecklingen är som mest intensiv under förskoleåldern. Det är då förutsättningarna för att utveckla en aktiv tvåspråkighet hos barn är som störst (Idem:14). Då gäller det att tillhandahålla detta då både resultatredovisningen och tidigare forskning tyder på att barn som har ett stabilt modersmål även kan utveckla ett annat språk. Eriksen Hagtvet (2004:155) menar att under goda förutsättningar så kan barn lära sig flera språk utan att det ena språket undantränger ett annat och detta bör ske i goda miljöer samt under goda utgångspunkter. Vidare anser Eriksen Hagtvet (Ibid:86) att tvåspråkiga barn som har fått modersmålsstöd också utvecklar ett behärskat svenska språk. D.v.s. att tvåspråkiga barn som har en god fattning av sitt modersmål också visar goda kunskaper i det svenska språket. Här kan man dra likheter med Calderon (2006:36) som också beskriver att genom att man utvecklar språkkompetensen hos tvåspråkiga barn ger man även stöd för barnens modersmål samt att man stimulerar inläringen av svenskan. Även Lpfö 98 (Lpfö 98:8) beskriver och synliggör hur betydelsefullt det är att tvåspråkiga barn utvecklar sitt modersmål, då detta ger inte bara möjligheter i att utveckla sitt första språk utan även i att utveckla det svenska språket samt kunskap inom andra områden i förskolans värld.

Att ett stabilt modersmål är viktigt för att de tvåspråkiga barnen ska kunna utveckla ett rikt svenska språk var också något som framkom av resultatredovisningen. Men detta förutsätter då att barnen försätts i olika språksituationer där båda språken används dagligen. I förskolan talar man svenska och hemma sitt modersmål. Men om barnen också någon gång i veckan får modersmålsstöd i förskolan får dem ytterligare ett tillfälle där man använder sitt modersmål och detta medför att förskolan visar att man accepterar olika språk som talas i barngruppen. Personligen anser jag att det är otroligt viktigt att tala båda språken i lika stor utsträckning. Det är viktigt att föräldrarna talar sitt modersmål hemma med sina barn för utanför hemmet talas majoritetsspråket, vilket är det svenska språket och detta får dem redan tillgång till i många situationer ute i samhället.

Vad som är viktigt är att pedagogerna på förskolorna inser vikten med de tvåspråkiga barnens modersmål och att uppmana föräldrar att stöd finns att ge för att främja barnens modersmålsutveckling. Det är också viktigt att man som pedagog får en djupare information om tvåspråkiga barns språkutveckling och en insikt i andra kulturer. Att pedagogerna får veta hur barnen kan utveckla sina respektive två språk är viktigt. Detta gör sedan att de är insatta i hur man kan stödja barnens språkutveckling så att det ena språket inte tar över det andra språket.

8.1 Vidare forskning

Min studie omfattar enbart en liten del av vad som kan vidareutvecklas gällande tvåspråkiga barns förutsättningar. Då jag valt att undersöka mångkulturella förskolor med många olika språk som talas både på avdelningen/ förskolorna, skulle man kunna utveckla detta och göra en undersökning i mer homogena, monokulturella förskolor. Sedan hade man även kunnat omfatta fler förskolor. Detta skulle i ett senare skede kunna användas för jämförande analys.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Bakgrundsfrågor:

1. Berätta om din lärarutbildning – vilken inriktning har du läst? Hur länge? Var?

Har du i din utbildning också fått någon utbildning om två- eller flerspråkiga barn och/eller om andra kulturer?

Om ja, vad har denna utbildning innehållit? Har den varit användbar för ditt arbete som lärare? Varför/varför inte?

2. Vilken slags tjänst/ tjänster har du hittills haft under din yrkesverksamhet som lärare?

3. Vilka språk talas det i förskolan/ avdelningen med tvåspråkiga barn?

Huvudfrågor:

4. Vad anser du om tvåspråkighet? Positivt eller negativt?

5. Vilka erfarenheter har du av tvåspråkiga barns språkutveckling? Positiva och negativa erfarenheter?

6. Vad anser du är viktigast när det gäller två-/flerspråkighet hos barn?

7. Vad har ni för förutsättningar (kompetens, organisation, resurser inkl. flerspråkiga anställda eller ambulering modersmålspedagoger och ekonomi) för att stödja de tvåspråkiga barnens modersmålsutveckling?

Om det finns modersmålsstöd vilka språk omfattas då och hur ofta sker undervisningen?

8. Hur samarbetar ni med föräldrarna för att främja barnens tvåspråkighet?

9. Hur samarbetar ni med modersmålspedagoger i syfte att stödja barnens två-flerspråkighet?

Bilaga 2

En "språkväska" som i detta fall innehåller böcker på bosniska.

Referenser

- Arnberg, Lenore (2004) *Så blir barn tvåspråkiga*. Falun: ScandBook AB,
- Benckert, Susanne. (1999). Att observera och bedöma flerspråkiga barns svenska i förskolan. *Tvåspråkiga barn och skolframgång - mångfalden som resurs/redaktör: Monica Axelsson*. (S. 80-107).
- Benckert, Susanne, Håland, Pia & Wallin, Karin (2008) *Flerspråkighet i förskolan – ett referens- och metodmaterial*. NRS Tryckeri AB. Myndigheten för skolutveckling.
- Bjar, Louise & Liberg, Caroline (2003) *Barn som utvecklar sitt språk*. Lund: Studentlitteratur
- Calderon, Lena (2006) *Komma till tals: flerspråkiga barn i förskolan*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Dysthe, Olga (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Hagtvet, Bente Eriksen (2004) *Språkstimulering/D. 1, Tal och skrift i förskoleåldern*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Håkansson, Gisela (2003) *Tvåspråkighet hos barn i Sverige*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Ladberg, Gunilla (2003) *Barn med flera språk – tvåspråkighet och flerspråkighet i familj, förskola, skola och samhälle*. Stockholm Liber AB
- Lindberg, Inger (2002) Myter om tvåspråkighet. *Språkvård nr 4*. (Sid. 1-6)
- Naucmér, Kerstin (2004), Barns språkliga socialisation före skolstarten. I: Kenneth Hyltenstam, & Inger Lindberg (red.), *Svenska som andraspråk - i forskning, undervisning och samhälle*. Studentlitteratur
- Skolverket (2002). *Flera språk- fler möjligheter*. Stockholm: Skolverket
- Stukát, Staffan (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur
- Säljö, Roger (2000) *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma. Norstedts Akademiska Förlag.
- Utbildningsdepartementet (1998) *Läroplanen för förskola*. Stockholm: Fritzes
- Wedin, Åsa (2011) *Språkande i förskolan och grundskolans tidigare år*. Lund: Studentlitteratur.
- Internetkälla**
Skollagen kap.8, 10 §.
<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800#K8> 16/11-2011